

/ složena rima⁹⁹ (G:121), seksta rima¹⁰⁰ (Kt:24, 36), sufiksna / flektivna rima¹⁰¹ (Rub:1), tautološka rima¹⁰² (G:297), tripletna distihonska rima¹⁰³ (TB:2:I-VII), unutarleksička rima¹⁰⁴ (EH:832/2) itd.

Osim navedenih vrsta rime, u poeziji Sabita Užičanina moguće je pronaći i neke druge vrste i podvrste rime, a u poeziji ostalih divanskih pjesnika, uključujući i divansku poeziju Bošnjaka na orijentalnim jezicima, na isti način moguće je prepoznati iste vrste rime kao u poeziji Sabita Užičanina, a nerijetko i neke druge vrste rime koje nismo ni navodili u ovom našem nepretencioznom prilogu. Ipak, primjeri upotrebe preko stotinjak različitih vrsta rime na koje smo djelomično ukazali u ovom radu samo dodatno ukazuju na to koliko je analiza rime u divanskoj poeziji zanimljiva i zahvalna za buduća stilistička istraživanja. Zapravo, cilj ove kraće studije i jeste da skrene pažnju na bogatstvo i raznolikost rime u divanskoj poeziji Bošnjaka na orijentalnim jezicima a na primjeru poezije Sabita Alaudina Bošnjaka. S obzirom na činjenicu da je rima u divanskoj poeziji pisana "više za oko", i da se klasična osmanska stilistika uglavnom bavi klasifikacijom rime sa aspekta grafije, i tu, klasičnu podjelu i pristup, uvrstili smo u ukupnu shemu jedinstvenog modela za klasifikaciju rime u divanskoj poeziji Bošnjaka. Više je razloga za takav pristup, a najjednostavniji je sljedeći: rima u divanskoj poeziji ne ispoljava se samo na grafostilističkoj razini analize teksta bilo koje poeme, nego predstavlja fenomen koji se odražava na ukupnu strukturu svake poeme pojedinačno na gotovo svakoj jezičnostilističkoj razini analize. Stoga je u narednim književnoteorijskim i stilističkim analizama divanske poezije poželjno tragati za što širim i logičnijim teorijskim okvirom analize.

KA JEDINSTVENOM MODELU KLASIFIKACIJE RIME U DIVANSKOJ KNJIŽEVNOSTI BOŠNJAKA: NA PRIMJERU POEZIJE SABITA UŽIČANINA

Sažetak

Rima u poetici divanske književnosti ima svoje mjesto, osobito u strukturalnoj poetici, ali nju ne treba promatrati izolirano, već kao sastavni

⁹⁹ Sastavna rima u jednoj ili više rimovanih jedinica ima dvije ili više riječi. Ostvaruje se kroz: a) enklizu; b) proklizu.

¹⁰⁰ Seksta rima ili sestina nalazi se u strofi od šest stihova. Kod Sabita nalazi se u njegovom museddesu.

¹⁰¹ Sufiksna rima temelji se na podudaranju sufiksa kod riječi u rimovanim suglasjima.

¹⁰² Tautološka rima nastaje rimovanjem istih vrsta riječi u istovjetnim formama.

¹⁰³ Rima gdje se u strofi rimuju tri distiha / bejta.

¹⁰⁴ Unutarleksička rima nalazi se unutar leksičkih jedinica koje se međusobno rimuju.

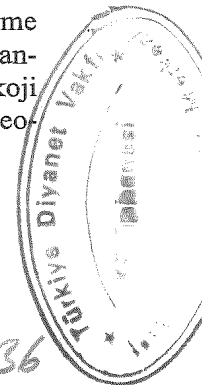
dio cjeline poetskoga djela. U ovom radu nastojali smo predstaviti fenomen bogatstva i raznolikosti rime u divanskoj književnosti Bošnjaka na primjeru poezije Sabita Alaudina Užičanina, tragajući za što širim jedinstvenim modelom analize rime sa različitih jezičnostilističkih aspekata. U taj model analize uvrstili smo i grafostilistički pristup analizi i klasifikaciji rime koji je dominantan u klasičnoj osmanskoj stilistici. Razlog za takav pristup je jednostavan: rima u divanskoj poeziji ne ispoljava se samo na grafostilističkoj razini analize teksta bilo koje poeme, nego predstavlja fenomen koji se odražava na ukupnu strukturu svake poeme pojedinačno na gotovo svakoj jezičnostilističkoj razini analize. U ovom radu skrenuli smo pažnju na preko stotinu vrsta rime samo u poeziji Sabita Užičanina. Model za klasifikaciju rime u divanskoj poeziji koji predlažemo u ovom članku samo je ogledni model koji dopušta dalje proširenje u analitičkim i produbljivanje u književnoteorijskim studijama.

TOWARDS A UNIQUE MODEL OF RHYME CLASSIFICATION IN BOSNIAK DIVAN POETRY: THE EXAMPLE OF SABIT UŽIČANIN'S POETRY

Summary

The rhyme in the Divan literature poetics has its peculiar place, and especially so in the structural poetics; however, it should not be observed isolated, but as an integral part of the wholeness of a poetical work. This study tries to present a phenomenon of richness and diversity of rhyme in Bosniak divan literature on the example of Sabit Užičanin's poetry, by searching for a unique model of rhyme analysis from different linguostylistic aspects which is going to be as wide as possible. Such a model of analysis contains a graphostylistic approach to analysis and rhyme classification which is dominant in Classical Ottoman stylistics. The reason for such an approach is simple: the rhyme in Divan poetry is not expressed only on a graphostylistic level of text analysis of any poem, but it represents a phenomenon that is reflected onto a whole structure of every poem, singularly on almost every linguostylistic level of analysis. This study points to over hundred types of rhyme in Sabit Užičanin's poetry only. A model for rhyme classification in Divan poetry suggested here is only a sample model that allows for a further widening in analytical and deepening in literary theoretical studies.

Key words: literature, stylistics, Divan poetry, 17th century, Sabit Užičanin.

D 183

Sabit 180036

180036 - Sabit

179 NISAN 1993

"XVII. Yüzyıl Şairlerimizden Sabit ve Edisyon Kritikli Divan Metni (Inceleme-Metin)." Turgut Karacan. Doçentlik Tezi. Atatürk Üniversitesi, 1981.

180036 Sabit

2.9- Amr u Leys. Sabit, Turgut Karacan, Sivas 1990, 8 s.

05 HAZIRAN 1996

Sabit

05 HAZIRAN 1996

2.19- Edhem ü Hümâ. Sabit, Turgut Karacan, Sivas 1990, 88 s.

180036 Sabit

1.5.160- Sabit. Edhem ü Hüma, Mustafa Songür, AÜ. DTCF., (BT. 452), Ankara 1972, 144 s.

Bitirme (Mezuniyet) tezi.

05 HAZIRAN 1996

Mehmet Köşh

SABIT
Alöeddin ALI

Sabit Divanı'ndaki
Karlou-ı Kerim ile ilgili kâğıtların tespiti

06 OCAK 1993

Türk. env. T. 832

25647 RYPKA, J. Les Müfredát de
Sabit. Arch. Or. 18i-ii (1950), pp. 444-478

Sabit
Alöeddin ALI

15 SUBAT 1993

-Sabit

1800036

Sabit, Al'addh Ali'

DAS UNBEKANNTE BOSNIEN

Europas Brücke zur islamischen Welt

von

SMAIL BALIĆ

Türkiye Diyanet İşleri İslâm Ansiklopedisi Tutüphanesi	
Kayıt No. :	14727
Tasnif No. :	949.7 BAL. U

1992

BÖHLAU VERLAG KÖLN WEIMAR WIEN

250

Sechstes Kapitel

Aḥmad ibn 'Alī Ğurbī, ein *Dīwān*-Dichter aus Yeni Pazar (18. Jhd.), war nach *Erguns* Urteil⁶¹ in seinem künstlerischen Schaffen „ziemlich erfolgreich“. Neben mystischen Stimmungsbildern begegnen wir bei ihm frischen patriotischen Versen wie:

Gel, diyarım Bosna'dır bil sen benim.
Hem Yeni Pazar olubdur meskenim,
Halqımız ğāzī, qamūsu serfirāz
Bir bilür Allah'ı, terk etmez namāz.
Dilerim, ħıfzeyesün Allāh anı
Her kederden zāhir ü bāḫin gani.

Zu Deutsch:

Komm' und erfahre es: meine Heimat ist Bosnien
Und meine Heimstatt darin Yeni Pazar:
Ein heldenmütiges Volk, voller Würde ein Jeder,
Von Gott wissend und Gebete nicht versäumend gar.
Möge der gnadenreiche Herr es schützen
Vor Kummer und Sorge heut' und immerdar!⁶²

Aḥmad Paša Hersekzāde (Hersekoglu), gest. 1514, Großwesir unter Mehmed II., Bayazid II. und Selim I., war nicht nur ein großer Staatsmann, er betätigte sich auch als Dichter.

Aḥmad Walī aus Yeni Pazar, gest. 1598, verdient als Liebeslyriker Erwähnung. **'Alī Beg Šīrī**⁶³, der im jugendlichen Alter 1528 oder 1529 verstorbene Sohn des Großwesirs *Aḥmad Paša Hersekzāde*, schrieb gefühlvolle Ghasele wie:

Gleich der Kerz' ist Auge feucht von Glut
Und der Busen heiß,
Ob nicht jenes Wein und dieses Braten,
Ich fürwahr nicht weiß,
Wie soll denn des Busens Feuer mildern
Meiner Tränen Flut,
Da der Seufzerhauch dasselb' entflammt
Bis zur Blitzeswut.
Von dem Staube Liebender ein Stäubchen
Scheint ein Glas zu sein,
Denn, wenn die Verliebten nahen, siedet,
Brauset auf der Wein.

Oder:

Glaubet nicht, ihr seht am Leibe
Male eingebrannt!
Spuren sind's vom Heer des Grames,
Das verheerend rennt.
Strom, der unter Brauenbrücken
Unablässig fließt,
Strom des Herzensblutes und auch
Strom des Unglücks ist.
„Wird Genuß mir von der Freundin“

Dichter

251

Fragte *Šīrī* laut.

„Diese Hoffnung“, sprach die Freundin,
„Ist auf Sand gebaut.“

Šīrī verfaßte auch eine Abhandlung über die Eroberung von Ägypten 1517, *Tāriḫ-i fetḫ-i Mıṣır*.

Über den Vater des Dichters, *Hersekzāde Aḥmad Paša*, gest. 1517, wurde von *P. Joanu* die inzwischen von *Božidar Kovačević* widerlegte These aufgestellt, er sein ein Geheimchrist gewesen (s. die Bibliographie zu *Hersekzāde Aḥmad Paša* in EI²). Sein Sohn *'Alī* gehörte, wie ich aufgrund eines inzwischen in deutscher Übersetzung im Buch *Geschichte und Lehre des anatolischen Alevismus-Bektasismus* von Anton J. Dierl, Frankfurt 1985, erschienenen 16strophigen Gedichtes von *Šīrī* erfahren zu haben glaube, gehörte einem synkretistischen islamischen Orden, nämlich den Bektaschis, an. Der Dichtername *Šīrī* („der Löwenhafte“) ist wohl auch ein Hinweis darauf. Der Kalif *'Alī*, bekanntlich der Haupteilige des Bektaschi-Derwischordens, gilt ob seiner Tapferkeit als *asadallāh* (pers.: *šīr-i Ḥodā*), d. i. „Löwe Gottes“. *Šīrī* ist folglich einer, der sich zu diesem „Löwen“ bekennt.

'Alī ibn 'Abdallāh al-Bosnawī Ṭābit, **'Alā'addīn**, Richter aus Užice (Užičanin Sabit), gest. 1712, hinterließ außer einem vollständigen *Dīwān* noch folgende dichterische Werke:

Edhemnāme (Buch über Edhem und seine unerfüllte Liebe)⁶⁴, *Barbernāme* (Barbier-Buch), eine *Maṭnawī*-Dichtung frivol-humoristischen Inhalts, *Derenāme-i ğarīb* (Seltsames Buch über das Tal oder die Gosse), auch *Donlu Nāme* oder *Ḥikāye-i Hoġa Fesād* (Erzählung über den Lehrer Fesad) genannt, *Zafernāme-i Selīm Ğirāy* (Siegesbuch des Selīm Ğirāy), und eine kurze historische Schrift, *'Amr-i Leyl*. Religiösen Charakters sind eine Dichtung über Muhammads visionäre Himmelfahrt, *Mi'c'rāġiyya*, und eine Übersetzung einer Sammlung von 40 *Ḥadīthen* samt Kommentar. „Im *Barbier-Buch* und in der Erzählung über den Lehrer *Fesād* behandelt der Autor Lausbübereien und Streiche der ausgelassenen Handwerksjugend. In der Dichtung *Mi'c'rāġiyya* erzählt er zum ersten Mal in der muslimischen Literatur mit humoristischen Tönen über Muhammads Aufstieg in die sieben Himmelsphären. In seinem Poem *Edhem und Ḥumā* werden die sozialen Standesunterschiede zu einem unüberbrückbaren Hindernis für das Glück der Liebenden. Vor Ṭābit gab es ähnliche Themen nicht in der türkischen Literatur. So bahnte sich eine neue Strömung in der türkischen Literatur den Weg. Diese Strömung präsentierte sich als ein antagonistisches Gegengewicht zur Hofpoesie, die auf verschiedene Weisen noch immer die alten Themen besang.“⁶⁵ Das angesprochene Poem ist mit dem eingangs erwähnten *Edhemnāme* identisch. Fehim Nametak (*Nametak*, siehe S. 156) führt das Heraushören von „humoristischen Tönen“ in der *Mi'c'rāġiyye* auf das mangelnde Textverständnis der beiden sowjetischen Forscher zurück, die die *Mi'c'rāġiyye* unter die Lupe genommen haben.

Ṭābit besingt mit Vorliebe die Naturerscheinungen wie den Frühling, den Winter, den Neumond und die Blumen. Er schreibt Randglossen, Lob- und

180036

SÂBİT

-
- 1 DEVRİM ŐENEL, Azerbaycan Türk Kltr Dergisi üzerine bir inceleme yıl:1982- 1986, 239- 258. sayılar, NiĐde niversitesi, Yksek Lisans, 2008

Sabit, Alseddy Ali

SĀBIT'S RAMAZĀNIJJE.

HERAUSGEGEBEN, ÜBERSETZT UND ERKLÄRT

VON

J. RYPKA (Prag).

Das Verdienst, Sābit's prächtige *Ramazānijje* dem Abendlande zum ersten Male zugänglich gemacht zu haben, gebührt meinem verehrten, lieben Freunde Prof. Dr. THEODOR MENZEL-Kiel, der sie als Einleitungsgedicht in Mehmed Tevfiq's *Ein Jahr in Konstantinopel. Vierter Monat: Die Ramazan-Nächte* vorfand und im Rahmen des Gesamtwerkes mit übersetzte (*Türkische Bibliothek*, Bd. III, Berlin 1905, p. 1—9). Das schon an und für sich nicht gerade leichte Beginnen wurde noch dadurch erheblich erschwert, daß der von Mehmed Tevfiq gebotene *Ramazānijje*-Text vermutlich kein durchweg tadelloser sein dürfte und überdies derart gekürzt ist, daß man, sofern keine anderweitige Handschrift zur Verfügung steht, den Zusammenhang unmöglich erfassen kann. Letzteres zeigt sich insbesondere im panegyrischen Teile der Qasīde, wo Mehmed Tevfiq jede Andeutung auf die gepriesene Persönlichkeit, den Großvezier Baltağy Mehmed paša, einfach unterdrückt, ohne das geringste Bedenken zu tragen, daß infolgedessen der Restinhalt vollständig in der Luft hängen bleibt. Die Folgen einer derartigen ‚Redaktions‘-Arbeit seitens Mehmed Tevfiq's kommen noch in der KSz X (1909) p. 37 gegebenen kurzen Inhaltsübersicht unserer *Ramazānijje* zum Vorschein: denn Sābit polemisiert nicht ‚gegen die in Schwärmen auftauchenden mehr oder minder jämmerlichen Ramazān-Dichter‘, sondern ganz allgemein gegen die überhandnehmenden Versmacherscharen seines Zeitalters, auf deren handwerkmäßiges, bis zur Erbärmlichkeit geistloses Treiben er, der unbändige und seiner eigenen Originalität wohlbewußte Geist, nicht anders als von oben herabblicken mußte. Gleichwohl überläßt er den Richtstuhl über sie dem von ihm seit je hochverehrten Altmeister Nābī, mit dem ihn enge Geistesverwandtschaft verband. Sābit kann ihn da umso rühmender hervorheben, als Nābī ein Schützling des Großveziers ist. Nach den vorher gebrachten Lobpreisungen Baltağy Mehmed paša's bedeutet das Lob, das Nābī gespendet wird, nur eine kleine Variation, die an Unzweckmäßigkeit gewiß nicht leidet; denn wenn man Nābī preist, so gilt dies gleichzeitig auch seinem Gönner, dem Großvezier. Ja, die Weisheit und Feinsinnigkeit des letzteren leuchten erst recht daraus hervor, daß er, Nābī's Bedeutung richtig wertend, es als neuernannter Reichslenker nicht unterläßt, den greisen Dichter von Halep nach Konstantinopel mitzunehmen und ebenda materiell versorgt ansässig zu machen. Nicht an die

ANALI, GAZI HUSREV - BEGOVE

BIBLIOTEKE, c. 2-3, s. 3-20, 1974

SARAJEVO

TED

36

Kontrola

Sabit
Alauddin Ali

ALIJA BEJTIĆ

PJESNIK SABIT ALAUDDIN UŽIČANIN
KAO SARAJEVSKI KADIJA I BOSANSKI MULLA

I. O SABITU OPĆENITO

Ime Sabita Alauddina Uzičanina kao domaćeg književnika, upravo pjesnika na turskom iz druge polovine 17. i početka 18. stoljeća poznato je u turskoj, domaćoj pa i evropskoj stručnoj literaturi. Kod nas je prvi skrenuo na njega pažnju nauke Safvetbeg Bašagić u djelu *Bošnjaci i Hercegovci u islamskoj književnosti*, Glasnik Zemaljskog muzeja 1912, 333–345. Bašagić je o Sabitu pisao i kasnije donoseći njegovu kraću biografiju u drugom svom djelu *Znameniti Hrvati Bošnjaci i Hercegovci u Turskoj carevini*, Zagreb, 1931. Drugi značajniji prinos izučavanju i poznavanju Sabita i njegovih djela dao je kod nas Mehmed Handžić prijevodom Sabitove pozamašne poeme *Miradžija* ("Put u nebo"), koji je objavljen pod naslovom *Miradžija Sabita Uzičanina* najprije u *Glasniku Islamske vjerske zajednice*, VIII/1940, a onda i posebno iste, 1940. godine. U tome radu podjednako je vrijedna Handžićeva i uvodna studija, jer je u njoj dao pogled na Užice u turskom periodu kao Sabitov zavičaj, ukazao na niz Uzičana književnika navedenog perioda i, posebno, donio prikaz Sabitova života i njegovih djela ulazeći i u analizu sadržaja i jezika Sabitove poezije. Od radova vanjskih, evropskih pisaca koji se odnose na Sabita navodim doktorsku disertaciju Čeha Jana Rypke *Beitrage zur Biographie, Charakteristik und Interpretation des turkischen Dichters Sabit*, Pragae, 1924. Taj rad pažnju zavređuje i po tome, što je to prvo zasebno djelo o Sabitu, i, drugo, što je bilo povod da se kod nas pojavi još jedan osobit prinos o Sabitovim radovima iz pera, ponovo, Safvetbega Bašagića. Naime, Rypkin jednostran prilaz u analizi jezika i jezičnog izraza Sabitovih pjesama, u kojima Sabit kao književnik ide svojim putem i uvodi u poeziju i izraze iz čaršije, pa i one fivolne, u čemu se Rypka poveo za ocjenom turskog puritanskog pisca *Ferida*, koji iza bedema ortodoksne etike svoje sredine i svog doba ni je ni vidio, ni nazirao, niti odobrio slobodu pjesnikova izraza, bio je povod, da je Bašagić uskoro iza pojave Rypkina rada napisao prikaz toga djela, koji, u stvari, predstavlja novu

Sabit, Alsedeh Ali

SUPPLÉMENT AUX MÜFREDÁT DE SÁBIT.

Par Jan Rypka, Praha.

Dans mon étude « Les Müfredát de Sábit » AOr XVIII (1950), pp. 444—478,¹⁾ je n'y ai compris que les monostiques contenus dans le manuscrit R.²⁾

Je les complète maintenant par d'autres encore des manuscrits R² et T. Je n'ai pas d'autres sources sous la main, mais le cas No 9³⁾ prouve qu'en effet, mes suppléments se trouvent aussi dans d'autres manuscrits. On pourrait, évidemment, augmenter encore la collection, mais en attendant, contentons-nous des vers communiqués ci-après. Je les publie, non pour mettre un dernier coup de pinceau au tableau brossé dans mon travail cité ci-dessus — ils n'y ajoutent aucun trait nouveau, comme sans doute les découvertes ultérieures pas non plus — mais parce qu'il s'agit de vers extraordinairement difficiles et qui m'ont donné pas mal de fil à retordre pour parvenir à les comprendre. Et encore ai-je dû demander l'aide de mon précieux ami et ancien maître, le professeur Dr Ali Nihad Tarlan. A cet incomparable interprète et connaisseur de la poésie turque et persane vont mes remerciements les plus chaleureux pour ses conseils. Vu l'insuffisance de tous les dictionnaires, on ne peut avoir recours qu'à la tradition autochtone et vivante du turc où ont largement puisé les poètes de la transition avec Sábit en tête. Les devoirs de la lexicographie, qui en découlent, sont évidents. Nous serions reconnaissants aux savants tures s'ils voulaient étudier de ce point de vue, les représentants typiques de la tendance qui s'est tournée vers les simples expressions et locutions nationales.⁴⁾

1₂ كيدردى غرق اولوب آلات جربه سرتاسر، بر آى سلاح قوشاتمش رقيه عاشقلىر

TR₂ a حربه

1. « Durant un mois, les amants ont ceint le rival d'armes; (s'ils avaient continué ainsi,) il aurait sombré de la tête aux talons (ou pieds)

¹⁾ Cf. particulièrement p. 448, dernier alinéa.

²⁾ Mes „Beiträge zur Biographie, Charakteristik und Interpretation des türkischen Dichters Sábit, Prague 1924, pp. 27—42, expliquent les abréviations.

³⁾ Cf. mes „Beiträge“ p. 13, 1.

⁴⁾ Les chiffres d'index aux numéros des vers indiquent la métrique selon l'ordre établi dans le mémoire fondamental p. 448.

Sabit (180036)

sebebiyle eserleri siyasî hüviyet arzeden Aydın, 1938-1941 yılları arasında *Erkin Hayat*, 1946-1953 arasında *Özbekistan Hatın-Kızları* dergilerinde sekreter ve muharrir olarak çalıştı. Önce şair olarak tanındı. *Tang Koşığı* (1931), *Çeçen Kollar* (1932), *Aydın Şe'rleri* (1937) adlı şiir kitapları bulunmaktadır. Bu kitaplardaki şiirlerde, Türkistan halkının geçmişi karanlık ve elemle dolu olarak gösterilmiş, buna mukabil sovyet devri aydınlık olarak değerlendirilmiştir. Onun hikâye, destan ve piyesleri de aynı ruhla yazılmıştır. "Çolpan", "Sevinç", "Yamakçı Küçdi", "Beçâre", "Hezil Emiş" gibi birçok hikâyelerinde sosyal hadiseleri, Sovyet ideolojisine uygun tarzda ele aldı. Komünizme samimiyetle inandı. Bu sebeple bütün hayatını ve sanatını sosyalizme adadı. **Eserleri:** *Tang Koşığı* (Taşkent 1931), *Kızlarcan* (Taşkent 1943), *Merdlik-Mengülik* (Taşkent 1947), *Hikâyeler* (Taşkent 1954), *Şirin Keldi* (Taşkent 1944).

Kay.: Zülfiye, *Aydın Sâbirenin Hayatı ve İcadı*, Taşkent 1953; *Özbek Sovyet Edebiyatı Tarihi*, Taşkent 1971, 2/468-488 → A ULUGOV

SÂBİT (~1650?-1712/3): Divan şairi. Bosna'nın Uzica/ Öziçe ilçesinde doğdu. Asıl adı Alâeddin Sâbit Efendidir. Şair üzerinde çalışan J. Rypka doğum yılını 1650 olarak tahmin etmektedir. Şair Vuslatî* Ali Beyin akrabalarındandır. Memleketinde bir süre medrese öğrenimi gördü. İstanbul'a gelip Kaptan-ı derya Seydizâde Mehmed Paşanın hizmetine girdi. Şeyhülislâm Çatalcalı Ali Efendiden mülâzım oldu. Lalizâde'ye bağlanarak Bayramiye tarikatına girdi. Aynı zamanda bu aileye damat oldu. Burgaz, Kefe ve Yanya gibi Kırım ve Rumeli'nin bazı illerinde kadılık yaptı. Tekirdağı müftüsü oldu. Rüstempaşa Medresesi müderrisi iken istidadına göre Saray-Bosna Mevleviyyeti verildi. Azledilince maddî sıkıntıya düştü. Oğlu İbrahim'in ölümü üzerine şair iyice sarsıldı. Sadrazam Ahmed Paşaya ve Şeyhü-

lislâm Paşmakçızâde Ali Efendiye sunduğu kasidelerle durumunu anlattı. Bu sıralarda yazdığı terci-i bend şeklindeki arzihâli de dikkat çeken önemli şiirlerdendir. 1705'te Konya mevleviyyeti verilebilen Sâbit sonra Diyarbakır'a atandı. 1709'da azledildi ve İstanbul'a döndü. Orada vefat etti ve Topkapı'daki Lalizâde ailesinin kabirlerinin yakınına Sarı Abdullah Efendinin mezarının ayak ucuna gömüldü. Safâ'î'ye göre ölümü 1123/1713-4'te olup eserleri lâtif, şiirleri taze ve külfetn kurtulmuş, özellikle tarih düşürmede ve lugaz yazmada başarı kazanmış seçkin bir şairdi. Nâbî'nin divan şiirine hâkim olduğu bir devirde yetişti, Nâbî kadar olmasa bile devrinde seçkin bir yeri olan şairdi. Nâbî, Salim, Safâ'î ve Seyyid Vehbî kendisinden takdirle bahsettier. Atasözlerini, deyimleri, konuşma diline ait kelimeleri kendine has bir şekilde şiirlerinde kullandı. Mahalli ve günlük hayatı şiire soktu. Prof. Ö. F. Akün, bu hususa Mahremî ve Edirneli Nazmî'den harklı olarak, *Sâbit'in aradığı şey şiirde görülmeye alışılmamış halk tabirlerini beklenmedik bir şekilde kullanmak sureti ile şaşırtıcı bir tesir meydana getirmek, yer yer mizahî bir intiba yaratarak okuyucuda zevk uyandırmaktır. Bu yoldaki ifratı şiirini çok defa zevksizliğe düşürmüştür*, demektedir. Ancak Sâbit'in şiirdeki bu tutumu Nedim* başta olmak üzere kendisinden sonra yetişen bazı şairleri etkilemiştir. Şiirlerinde Atâ'î'nin etkisi görülür. Atâ'î'nin hamsesi gibi bir hamse yazmaya çalıştı. **Eserleri:** *Divan*'ı basılmamış olup yazmaları BDK Velîyüddin Ef. 2662, Millet K AEME 73,74,75, SK Aya-sofya 2961/1, Lâleli 1735, Halet Ef. mülhakı 156; Hüsrev Paşa 522,523, Köprülü K Fazıl Ahmed Paşa 269, Ragıp K Yahya Tevfik Ef.297, İÜK TY 392,439,476,519,747, 1318, 2901 (bu nüsha Müstakimzâde hattıyla olup önemlidir), 4647,5485, 5537, 5544,8512, TSMK Hazine 902, MK Yz A 2593/1,3145, FB 546/1 gibi pek çoktur ve ekseriya diğer eserleri ile birlikte külliyyat şeklinde istinsah

آرلاسر رقم 33 ؛ يحيى توفيق رقم 297 ورقة 122-138 ؛
علي نماد ترلان 2/2 ورقة 97-100 ؛

3 - حكاية عمر وليث - في الأدب (منظوم) (ت)

علي نماد ترلان رقم 2/4 ورقة 103-104 ، 1227 هـ
يحيى توفيق رقم 297 ورقة 297 ورقة 122-138 ؛

4 - حكاية خواجه فساد - في الأدب (منظوم) (ت)

حسرو باشا رقم 2/575 TDK ؛ رقم 2/35 ورقة
154-163 ؛

5 - دره نامه - في الأدب (ت) (منظوم)

آكاه سرّي رقم 257 ، 421 ، مجموعة رقم 1/549 ؛ مجموعة
ورقة 557 ؛ مجموعة رقم 1/591 ؛ وحيد باشا رقم 605 ورقة

5 ؛ أسعد أفندي رقم 11/3384 ورقة 86-87 ؛ دكرلي رقم
5/375 ورقة 141-145 ؛

6 - ظفر نامه - في تاريخ سليم كراى خان القرعبي (منظوم)
(ت)

آكاه سرّي رقم 420 ؛ متحف مولانا رقم 6588 ورقة 14 ؛
طبع في إستانبول 1299 ؛

7 - غوا نامه - في التاريخ (ت)

نوري آرلاسر رقم 33 ؛

8 - كليات ثابت - في الأدب (ت)

حسرو بشا رقم 521-523 ؛ نوري آرلاسر رقم 33 ورقة
139 ؛ عارف حكمت بيك رقم 3723 ورقة 334 ؛ متحف
مولانا رقم 6043 ورقة 81 ؛

9 - مستان نامه - في الأدب (ت)

مخطوطات البلدية رقم 4/63 ورقة 51-53 ؛

10 - معراجة (منظوم) (ت)

علي أميرى منظوم 3/538 ورقة 90-93 ؛ إزمير مئسى رقم
1877 ورقة 231 ؛ رقم 3/1114 ورقة 41-44 ؛

Sabit

3137 - علاء الدين علي بن عبد الله البوسوي الإستانبولي

العثماني الحنفي القاضي الصوفي الملايى البرامى الشاعر المتخلص

بثابت المتوفى 1712/1124

(أنظر: هدية العارفين 765/1 ؛ فهرس سيف السنين أوزاكه

425/2 ؛ عثمانلى مؤلفرى 118/2 ؛

من تصانيفه :

1 - أدهم وهما = أدهم نامه فى مدح إبراهيم أدهم رضى الله
عنه (منظوم) (ت)

آكاه سرّي رقم 418 ؛ وحيد باشا رقم 603 ورقة 21 ؛ رقم
1320 ورقة 19 ؛ نوري آرلاسر رقم 33 ؛ جامعة إستانبول

رقم 613 ، 2999 ، 3557 ؛ يحيى توفيق رقم 297 ورقة
138-158 ؛ حزينه رقم 711 ورقة 21 ؛ تكة لى أوغلى رقم

1/862 ورقة 16 ؛ متحف مولانا رقم 3/2262 ورقة
132-154 ناقص ؛

2 - بَوتَر نامه = بربرية-في الحكايات (منظوم) (ت)

آكاه سرّي رقم 256 ، 419 ؛ رقم 568 ؛ مجموعة رقم
2/591 ؛ وحيد باشا رقم 604 ورقة 4 ؛ حسرو باشا رقم

1/575 ورقة 4 ، 1224 هـ زهدى بيك رقم 1/451 ؛
إزمير رقم 2/589 ؛ أسعد أفندي رقم 11/3484 ؛ نسورى

27 Eylül 2006

996-999

علي رضا قره بلوط، معجم المخطوطات الموجودة في مكتبات

إستانبول ، الجزء الثانى، [y.y.,t.y.] ، İSAM 141628

11 MARCH 1999

A'yān al-salbiyya

Salbit

ممکن، حال) و منفی می‌شمارد (قواعد العقائد، ضمن تلخیص المحصل، ۴۳۷). در برابر معتزله متکلمان امامیه، همدستان با حکما و متکلمان اشعری نظریه متکلمان معتزلی را که: «ثبوت، اعم از وجود است» مردود می‌شمارند. آنان در این زمینه دو نظریه اظهار داشته‌اند که می‌توان یکی از آنها را نظریه عمومی نامید و دیگری را نظریه خصوصی خواند: الف) نظریه عمومی، بر طبق این نظریه، ثابت مترادف موجود است و ثبوت مترادف وجود، یعنی که واسطه‌ای میان وجود و عدم در کار نیست و حال - چنانکه معتزله باور دارند - معنی ندارد، معدوم ممکن الوجود هم ثابت نیست. منفی مترادف معدوم است (کشف المراد، چاپ قم، ۱۴؛ قواعد المرام، چاپ قم، ۴۹؛ کشف اصطلاحات، ۱۷۲/۱، ۱۰۶۶/۲، ۱۲۷۴). نظریه عمومی، نظریه‌ای است که حکما و اشاعره نیز از آن جانبداری می‌کنند: ب) نظریه خصوصی، بر طبق این نظریه - که از سوی سید مرتضی متکلم بزرگ امامیه اظهار شده است - ثابت، به معنی موجود بر وجه لزوم است و ثبوت به معنی وجود بر وجه لزوم. به نظر سید مرتضی نقیض ثبوت، اضطراب است (الحدود و الحقایق، ضمن یادنامه شیخ طوسی، ۱۵۶/۲). تعریفی که سید مرتضی از ثابت و ثبوت به دست می‌دهد، شاید بتوان گفت که در بنیاد همان تعریفی است که دیگر متکلمان امامیه از ثابت و ثبوت به دست داده‌اند. اما به هر حال او با تعبیری تازه و با قید «بر وجه لزوم» تعریف خود را از تعریف عمومی ممتاز می‌سازد. تصریح سید بر این معنا که «نقیض ثبوت، اضطراب است» نیز مؤید امتیاز نظریه سید مرتضی از نظریه عمومی است. گرچه سید از اضطراب تعریفی به دست نمی‌دهد، اما می‌توان دریافت که مراد او از اضطراب یکی از این دو معناست: ۱) معدوم بر وجه لزوم؛ ۲) موجود بر وجه غیر لزوم.

منابع: در متن مقاله ذکر شده است. اصغر دادبه

ثابت، شیخ ابوالفضل ثابت (م ب ۴۳۶ ق)، فرزند عبدالله بن ثابت یشکری از علمای شیعه و محدثین امامیه. وی از فرزندان ثابت البنانی است. علوم اسلامی و مدارج اجتهاد را از حوزه درس علم الهدی سید مرتضی کسب فیض نمود و به مقام علمی نائل گردید وی دارای مؤلفات و آثار است. از مشهورترین مؤلفات وی کتاب الحجّه در امامت، کتاب منهاج الرشاد در اصول و فروع دین. منابع: اعیان الشیعه، ۱۳/۴؛ امل الامل، ۴۷/۲؛ تنقیح المقال،

ثابت، در لغت به معنی استوار و پایدار است. این واژه از جمله اصطلاحات دانش منطق و دانش کلام به شمار می‌آید:

ثابت در دانش منطق، در دانش منطق ثابت بر موضوع قضیه موجهه، و نیز بر محمول این قضیه اطلاق می‌گردد: الف) موضوع، ثابت در این دیدگاه، به معنی موجود و متقرّر در خارج یا در ذهن معنی می‌دهد، چرا که موضوع قضیه موجهه یا در خارج موجود است و به اصطلاح وجود عینی دارد، یا در ذهن موجود است و دارای وجود ذهنی است. بنابراین ثبوت، بر این بنیاد، به معنی وجود و تقرّر موضوع قضیه موجهه در ذهن، یا در خارج از ذهن (=عین) است، مثل «انسان، حیوان است» که مقصود از انسان، هم افراد انسانی موجود در خارج است، هم افرادی است که اینک در خارج موجود نیستند و ذهن می‌تواند آنها را تصور کند؛ ب) محمول، ثابت از این دیدگاه، محمول قضیه موجهه است که به ایجاب بر موضوع حمل می‌گردد و برای موضوع اثبات می‌شود، چنانکه در قضیه «انسان، حیوان است»، حیوان بودن برای انسان ثابت است. بدین ترتیب ثبوت عبارت است از حمل شدن محمول به ایجاب بر موضوع (اساس الاقتباس، ۸۹؛ دره التاج، بخش منطق، ۶۴-۶۶-۱۲۷)؛

ثابت در دانش کلام، در دانش کلام، ثابت رد معنای «معلوم فی نفسه متحقق» و نیز در معانی «مترادف با موجود» و «موجود بر وجه لزوم» به کار رفته است. چنانکه معتزله، ثابت را معلومی می‌دانند که فی نفسه تحقق دارد و برآنند که ثبوت (در برابر نفی)، اعم از وجود است و با معنای گسترده خود وجود و عدم ممکن الوجود و نیز واسطه میان وجود و عدم را - که از آن به «حال» تعبیر می‌شود - در بر می‌گیرد. بدین معنا که از دیدگاه معتزله: الف) «موجود»، معلومی است ثابت که فی نفسه تحقق دارد؛ ب) «حال» معلومی است ثابت که دارای تحقق تبعی است (و ج) «معدوم ممکن الوجود»، که از آن به منفی تعبیر می‌شود، دارای ذات ثابتی است که فی نفسه در عالم واقع متحقق است. مقصود از این سخن آن است که موجود ممکن الوجود، پیش از آنکه هستی یابد در عدم، ثابت است و پس از آنکه هستی یافت همچنان در عدم ثابت خواهد بود (شرح مقاصد، ۵۶/۱، ۷۹-۸۰؛ شرح تجرید قوشچی، ۱۵-۱۶، ۱۹؛ کشف اصطلاحات، ۱۷۲/۱). خواجه نصیر از قول معتزله «منفی» را در برابر «موجود»، «معدوم ممکن» و «حال» قرار می‌دهد و ماهیت را شامل ثابت (=موجود، معدوم

the article, see Ḥuṣrī, *Zahr al-ādāb*, indices; Ibn Bassām, *Dhakhira*, iv, ii, 560-83; Anbārī, *Nuzha*, Baghdad 1959, 250; Ibn Khallikān, ed. 'Abbās, iii, 178-80; Kalā'ī, *Ihkām ṣa'at al-kalām*, Beirut 1966, 232; Brockelmann, I, 284-6, S I, 499-502; Q. al-Samarra'i, *Some biographical notes on al-Tha'ālibī*, in *BiOr*, xxxii (1975), 175-86; E.K. Rowson and S.A. Bonebakker, *A computerized listing of biographical data from the Yatimat al-dahr by al-Tha'ālibī*, Malibu 1980; eidem, *Notes on two poetic anthologies: Tha'ālibī's Yatimma and Bāharzī's Dumya*, Paris and Los Angeles 1982; M.A. Dajādir, *al-Tha'ālibī, nākid^m wa-adīb^m*, Baghdad 1976 (including a very full discussion of bibliographical problems); M.H. Bakkā'ī, *Mu'djam wa-dā'il Fīkh al-luḡha wa-sirr al-'arabiyya li 'l-Tha'ālibī*, ²Beirut 1988; H.I. Khaṭīb, *al-Tha'ālibī nākid^m fi Yatimat al-dahr*, Cairo 1988; *Dīwān al-Tha'ālibī*, compiled by M. 'A. al-Dajādir, ²Beirut 1990; Abū Mūsā al-Ḳurashī al-Umawī, *Farīdat al-'aṣr fi djadāwil Yatimat al-dahr*, Calcutta 1914. (E.K. Rowson)

THĀBĪR, a mountain outside Mecca, on the north side of the valley of Minā [q.v.]. Yākūt, *Mu'djam al-buldān*, ed. Beirut, ii, 72-4, enumerates several mountains of this name, and also gives a tradition that Thābīr was, with Hīrā' [q.v.] and Thawr, one of the three most significant mountains outside Mecca. It seems to have played a role in the ceremonies of the pre-Islamic *ḥaḡḡ* or pilgrimage outside Mecca. In Umayyad times, in the early 8th century A.D., the governor of Mecca Khālid b. 'Abd Allāh al-Kasrī [q.v.], on the orders of Sulaymān b. 'Abd al-Malik, piped water from a spring on Mount Thābīr to the courtyard of the Great Mosque in the centre of Mecca.

Bibliography: See also Azraqī, *Akhbar Makka*, ed. Ṣāliḥ Muḥammad Djamāl, Madrid 1385/1965-6, ii, 107; M. Gaudefroy-Demombynes, *Le pèlerinage à la Mekke*, Paris 1923, 74-5. (Ed.)

* **THĀBIT**, 'ALĀ' AL-DĪN 'ALĪ, (modern Tkish. Sabit), Ottoman poet born at Užice in Bosnia ca. 1060/1650, died at Istanbul 11 Sha'ban 1124/5 September 1712. Thābit had his early education locally, but then moved to Istanbul. He showed early aptitude for poetry, but entered the ranks of the scholarly and judicial hierarchy, serving in a series of posts across the Empire. His *dīwān* includes many poems written to men in power soliciting posts or bemoaning his financial straits between appointments.

Classified by Gibb (*HOP*, iv, 15) as a Traditionalist, between the Classical and Modernist periods, Thābit ranks second only to Nābī [q.v.] among 11th/17th-century poets, and himself influenced such men as Nedīm and 'Izzet Molla [q.v.]. Described as possessing an original but undisciplined poetic temperament (J. Rypka, *Beiträge zur Biographie, Charakteristik und Interpretation des türkischen Dichters Sabit*, Prague 1924), Thābit brought innovation to the literary tradition with wide use of the popular language, proverbs and popular sayings, but his frequently ribald humour tended to be considered "below the dignity of poetry" (Gibb, iv, 16; and see Abdülbāki Gölpınarlı, *Divan süri. XVII. yüzyıl*, İstanbul 1954, 22).

In addition to his *dīwān* (Turgut Karacan, doctoral diss. Atatürk Üniversitesi 1981) and a translation and commentary on the *Hadīth-i arba'in*, Thābit's works include the following *mathnawīs*: (1) *Zafer-nāme* ("Book of Victory"), twice printed by the Ebüzziya Tevfik Press, also referred to as *Ghazā-nāme* or *Selīm-nāme*, a work of some 426 *bayts* relating in epic tones the participation of the Crimean Khān Selīm Giray [q.v.] in Süleymān III's [q.v.] Austrian campaign. It includes a description of Selīm's reception by Süleymān and of

his victory over the Russian-Polish army at Perekop. (2) *Edhem ü Hümā* ("Edhem and Hümā"), the story of a pious young man of Balkh who falls in love with his ruler's daughter but, convinced that he cannot win her, immediately dies, giving up his life for love. (3) Three short *mathnawīs* entitled *Berber-nāme* ("The Barber Book"), *Dere-nāme* ("The Valley Book"), also known as *Hikāye-yi Khudja Fesād* ("The Story of Hodja Fesād"; see Karacan, *Dere-nāme*, Sivas 1990), and *Amr-i Layth*.

Bibliography: In addition to works mentioned in the article and their bibls., see J. Rypka, *Sābit's Ramazānīje, herausgeben, übersetzt und erklärt*, in *Islamica*, iii (1927), 435-78; eidem, *Über Sābits romantisches Epos Edhem ü Hümā*, in *ArO*, i (1929), 147-90; eidem, *Les Müfredāt de Sābit*, in *ArO*, xviii (1950), 444-78, xx (1952), 347-50; Akün's art. s.v., in *Türk Ansiklopedisi*; Th. Menzel, *EJ¹* art. s.v.; A. Bombaci, *La letteratura turca*, Milan 1969. (KATHLEEN R.F. BURRILL)

THĀBIT B. QURRA, ABU 'L-HASAN B. ZAHRŪN al-Ḥarrānī, outstanding mathematician and scientist, born probably in 21/826 at Ḥarrān [q.v.], died at Baghdad on Thursday, 26 Šafar 288/19 February 901 aged 77 lunar years (see R. Rashed, *Mathématiques infinitésimales*, 139-45). His maternal language was Syriac, he knew Greek very well, and wrote his scientific work in Arabic. Famed primarily as a mathematician, he wrote original works in all the practical sciences of his age.

Originally a money-changer in Ḥarrān, his meeting with the eldest of three famous mathematicians and astronomers, the Banū Mūsā [q.v.], was a turning-point in his career and his life. When he met Thābit, Muḥammad b. Mūsā appreciated his intelligence and linguistic skills so much that he decided to take Thābit back with him to Baghdad. It was under the Banū Mūsā that Thābit received his education in mathematics, astronomy and also philosophy. He succeeded the Banū Mūsā as head of their school and himself founded a veritable dynasty; there were many famous scholars amongst his descendants, including his grandson Ibrāhīm b. Sinān, a mathematician of genius.

Thābit's scientific output was divided between translations and research work. The names are known of a considerable number of Greek texts which he rendered into Arabic, and which included as well as Archimedes' *The sphere and the cylinder*, or Books V-VII of Apollonius's *Conics* (in fact, lost in the original Greek), Nicomachus of Gerasa's *Introduction to arithmetic*. He further revised many translations made by others, such as Euclid's *Elements*, Ptolemy's *Almagest* and others.

His work in astronomy is important. The ancient Arabic bio-bibliographical works list between 30 and 40 titles in this subject, only nine of which have come down to us under his name. These treatises have been edited, with translations and commentaries, but out of these one should omit the *Book on the solar year*, falsely attributed to him. We thus possess just eight complete works and a few fragments of others on which to work in order to pronounce on his contribution to astronomy. The great interest of this last rests on three crucial points: the connection between observation and theory, Thābit himself being more of a theoretician than an observer; the mathematization of astronomy; and the conflicting relationships between "physical astronomy" and "mathematical astronomy".

All through his work is to be found a very clear exposition of the link between theory and continuous observation of the stars. Moreover, if Ptolemy had preserved in his work a large share of empiricism,

(*) (Kutubhanesi, ...)
Sabit
180036

KUTUBHANESİ 180036

16 HAZİRAN 1995

SABİT

DERENAME

(Ya da)

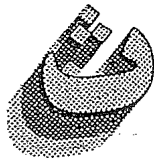
HACE FESAD ve SÖZ EBESİ

1990

Turgut KARACAN

SİVAS — 1990

26 SHABAT 2015

ثابت (sā.bet)، علاءالدین علی فرزند عبدالله، - استانبول ۱۱۲۴ق /
 ۱۷۱۲م، شاعر عثمانی. در اوزیجه، از شهرهای صریستان، زاده
 شد. برای به پایان رساندن تحصیلاتش به استانبول رفت و در
 جلسات درس محمدپاشا سیدی زاده حاضر شد و با پادرمیانی
 هم او از ملازمان شیخ الاسلام علی افندی جاتالجالی شد
 (۱۰۸۹ق). پس از آن، چندی پیشه آموزگاری داشت و سپس
 منصب قضاوت یافت. در پی آن قاضی شهرهای چورلی و
 بورگاس (در بلغارستان کنونی) شد. پس از اتحاف قصیده‌ای به
 سلیم‌گرای یکم، خان کریمه (۱۰۸۱ - ۱۰۸۸م)، قاضی کفه در
 کریمه شد. اما چندان از منصب و اوضاع زندگی اش خشنود نبود
 و چون زبان به شکایت گشود، وی را به مفتی‌گری تکیرداغ
 برداشتند. وی، افزون بر مفتی‌گری، در مدرسه رستم‌پاشا نیز
 درس می‌داد (۱۱۰۴ق). هشت سال پس از این تاریخ پیشوای
 فرقه مولویه بوسنی شد، اما دیری نپایید که او را از این مقام کنار
 گذاشتند (۱۱۱۳ق). پس از این رخداد به تنگ‌دستی گرفتار آمد.
 از سوی دیگر، مرگ فرزند نیز بر دلتنگی‌های او افزود، چنان‌که
 قصیده‌هایی که در سوک او سرود نیز از این اندوه نکاست.

سرانجام در ۱۱۱۷ق قاضی قونیه شد و پس از یک دوره که از
 کار برکنار بود بار دیگر او را به این منصب در دیاربکر برداشتند
 (۱۱۲۰ - ۱۲۲۱ق). سال‌های واپسین زندگی اش را چون روزگار
 تنگ‌دستی پیشین به سر برد. چون ثابت داماد خانواده لعلی زاده،
 از ملامتیان بایرامیه، بود پس از مرگ پیکرش را در بیرون
 توپقاپو در جوار مال تپه، پایین گور صاری عبدالله افندی به خاک
 سپردند. به گفته کوپرولو، «ثابت در پایان این سده [سده دهم
 هجری]، پس از نابی، از شهرت فراوان برخوردار بود.» ثابت
 صاحب سبکی منحصر به خود است. به کارگیری اصطلاحات،
 ضرب‌المثل‌ها و نیز واژگانی برگرفته از زبان عامیانه که تا آن روز
 در شعر شاعران عثمانی کاربردی نداشته، از ویژگی سروده‌های
 او است. چنان‌که از شعرهای ثابت برمی‌آید، او بر سر آن نبوده تا
 زبان را از عناصر زبانی بیگانه عریان کند، چراکه واژگان عربی و
 فارسی‌ای به کار می‌برده که تا آن زمان، کاربردی در اشعار آن دیار
 نداشته است. ثابت بر آن بود تا مضامین رایج در ادبیات را به
 کناری نهد و چندان که برآید مفاهیمی تازه آفریند. او مفاهیمی را
 که در شعر رفته‌رفته رنگ و بوی انتزاع به خود گرفته بودند در